

Handwritten notes in the top left corner, including the word "מאק" and other illegible scribbles.

"לדורות"

סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל שאלון לרישום קורות ניצולת השואה

איסוף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור הזיכרון ובהנחלתו לדורות הבאים. המיועדים על קורותיהם של ניצולי השואה חוגי מאוד לחוקרים כמו גם לבני הדורות הבאים שכן בעזרתו יוכלו לרכיב את אוסף הסיפורים הפרטיים המרכיב את ההמונה הרחבה. לסיפור האישי שלכם יש אפוא חשיבות לאומית. מחקרית וחינוכית. אוסף הסיפורים יעלה לאתר אינטרנט מיוחד במסגרת פרויקט לאין סוף שנה לזיכרון ישראל. אנו מודים לך מראש על הנכונות לשיתוף הפעולה.

שם משפחה ושם פרטי נכון להיום

שם פרטי

שם משפחה

פרטים אישיים לפני השואה ובמהלכה

שמות ומקומות יש לרשום בדפוס - גם בלועזית במקומות המסומנים

שם פרטי (בדפוס)	שם משפחה (בדפוס)	שם פרטי (בדפוס)	שם משפחה (בדפוס)
יחזקאל	Yacobi	טמרה	טמרה
שם פרטי (בדפוס)	שם משפחה (בדפוס)	שם פרטי (בדפוס)	שם משפחה (בדפוס)
טמרה	Tamar	טמרה	טמרה
שם פרטי (בדפוס)	שם משפחה (בדפוס)	שם פרטי (בדפוס)	שם משפחה (בדפוס)
קזימיר	KAZIMIERZ	קזימיר	קזימיר
שם פרטי (בדפוס)	שם משפחה (בדפוס)	שם פרטי (בדפוס)	שם משפחה (בדפוס)
קזימיר	KAZIMIERZ	קזימיר	קזימיר

79

קזימיר - טמרה

האם שרתת במחנה עקרו מל איבר?
מקומות הימנה
בית לניצח - בית אבי, בית אמה, בית אבא, בית אמא

"לדורות" | סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

2

נא ספר/י על קורותיך לפני המלחמה
(נכודות לכת: חסות משפחה, סביבה, לוחם לימודים, עבודה, חרות בארץ).

קורותי לפני המלחמה

סיפורי טרום המלחמה היו קצר מאוד בגלל גילי הצעיר. נולדתי בק'זימיז' דולני על גדות הויסלה בפולין. אבי שאול פרידמן היה גם הוא יליד אותה עיירה, היה בן למשפחה בת תשעה ילדים. לסבי וסבתי הייתה חנות במרכז העיירה מן חנות כלבו לפי שהיו חנויות כאלו. הוא ואחיו ואחיותיו היו חניכי תנועות נוער ציוניות. שלוש מהאחיות עלו ארצה, האחרים וההורים כולם נרצחו בידי הנאצים. אמי פייגה נירנברג נולדה בעיירה די קרובה בשם לונברטוב. היה לה רק אח אחד. סבא מצד אמא היה סוחר בדים, טקסטיל אמיד. סבתא עבדה אתו בעסק. לאחר נשואי הורי הם גרו בק'זימיז', אבי היה איש רב פעלים, כתב בעתונות יידיש, כתב ספר על סיפור עיירה יהודית "די מענטשן פון גוזלבוז'יץ" שעליו קיבל פרס ספרותי ע"ש י. ל. פרץ. וכן היה מנהל בגק קואופרטיבי של הקהילה היהודית שמנתה אז כ-20.000 נפש. כשהנאצים כבשו את פולין הייתי בת שנתיים ושמונה חדשים. כך שזכורים לי רק רסיסי זכרונות, אחד הדברים שזכורים לי זהו ביתה של אשה משמעותית בחיי שמה סוגיה ורישניה שהיתה גם מורתו של אבי ואחר כך חברה קרובה של הורי שניהם.

"לדורות" | סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

נא ספרי על קורותיך בזמן המלחמה
 (נקודות להתייחסות: מעצב וירושלם, נאמא, חמח וצענות כוות, מטמור או זמחז בדחיה, פעילות ותפקידים ביוזראס/תנועות
 נעור וזמחרת/פרטיותם, השתתפות בגריתר/התנגדות/לוחמה, השחרור וחזרה הביתה; ראם אזר/ארגון יע וזילא יהודי סייע
 נוסמעות להצלחך בריחה/רעה חמאנס, פני/א וקמאניה למרס ברהיח)

בזמן המלחמה

אבא עבר את הגטו לרוסיה במטרה למלט את אימי ואותי. הדבר לא צלח הוא נשאר שם
 לימים תועד ונרצח כגטו בריסק.
 אימי ואני עברנו ללוברטוב ליד הורי אמא. היא שכרה עבורנו חדר בסביבה פולנית וטרחה
 על השגת תעודות אריות מזויפות. סבי וסבתי נתנו לאמא הרבה כספים ומטבעות זהב למען
 הצלתנו, הם נשארו ונשלחו עם אחרים להשמדה לטרבלניקה. אמא ואני ישבנו זמן רב
 במחבוא במרתף פחמים, וכאשר הדבר התאפשר, עלינו על רכבה לוורשה.
 בוורשה אמא פגשה את חברתה סוניה וניסו להיות יחד עם בת נוספת של סוניה.
 היה סיכון בהלשנה, ואז נמסרתי למשפחה פולנית עבור תשלום, היתה שם סבתא כנראה
 אנטישמית שהציקה לי מאד. מידי פעם אמא באה לבקר אותי. גם הלכתי חלקית לבית ספר
 ישר לכתה ב', ידעתי כבר לקרוא ולכתוב. הייתי בערך בת 5,5.
 פתאום אמא הפסיקה לבוא. כאשר שאלתי לא קבלתי תשובה.
 יום אחד נלקחתי לתחנת רכבת, ושלחו אותי עם ילדים יתומים פולנים לאיזה מקום כפרי.
 עלי לציין שדיינית בלונדינית בהיירה ולפי חוקי הגזע מראה ארי מובהק, וזה כנראה היה
 מזלי להישאר בחיים.
 אחרי זמן שקשה לי להעריכו הגיעו למעון שם בכפר זוג מורשה, שנפגשתי אתם קודם
 יחד עם אמא, הם היו בני עיר של אימי והיא סמכה עליהם, היא השאירה בידם את רוב
 כספה, וגם אחיה נעזר בהם כאשר העדיף לברוח אבל נלכד ונרצח.
 הם היו חשוכי ילדים וכאשר נודע להם שאמא נלכדה, ונשלחה למיזבק ונרצחה שם
 הם החליטו לקחת אותי אליהם. תעודות לידה פולנית היתה לי על שם מרתה קתולזבסקה.
 כאשר הגענו לביתם הם סיפרו לי שאמא איננה. כאן היה השבר של זוי, הייתי אז בת-7,
 ואני פרצתי בצעקות ובכי ורצתי סביב שולחן אוכל וצרחתי: "אני בת-7 ואני יתומה!"
 כך ללא הפסקה, עד אשר האיש שקראו לו: יאן, תפס אותי בכוח, ולא נתן לי יותר לרוץ.
 כבר עברו למעלה מפי עשר שנים מאז, אבל אותו ארוע חי בתוכי כאלו זה היה היום, ואני
 חושבת שזה השליך על כל חיי.
 חייתי עם הזוג פולדי ויאן הם טפלו בי טוב והיה להם רצון לאמץ אותי. אך אני כל הזמן
 זכרתי את שמות הורי, את תאריך הולדתי את שמי תמר, כי זה השם שניתן לי כשנולדתי,
 וכיון שקראו לי מרתה, הייתי משננת ברצף, מרתה, מרתה, מרתה והפוך האותיות נשמע
 תמר.
 היו תקופות רעב כאשר כמעט ולא היה מה לאכול, אך הזוג עשו בשבילי ככל
 שיכלו, שלפעמים לא הספיק.
 ב-1944 כאשר פרץ המרד הפולני, הגרמנים הפגינו ללא הרף, וורשה בערה, וכולם ישבו
 במרתפים, לאחר זמן הגרמנים התחילו לגרש את כולם לכוון גרמניה, הלכנו ימים ולילות
 בשיירה ענקית של זקנים, ילדים ומבוגרים, לאורך הדרך בכפרים החלו אנשים לברוח
 ולהסתתר, גם אנחנו ברחנו והתחבאנו בדייר עזיזים, עד שיכולנו לצאת, ואז נדדנו עד שנמצא
 איזה צריף נטוש, גג מעל הראש.
 גדלה שם דלעת כחצר, ועמדה פרה חולבת, העירוניים האלה למדו לחלוב, ועשו גם חמאה
 שאותה החליפו בקמח לאפיית לחם, לא תמיד זה היה, ואכלנו חלב עם דלעת מבושלת, עד
 היום לא הכנסתי דלעת לביתי.
 יום אחד הגיעה ידיעה שוורשה שוחררה, התחלנו דרכנו איליה ברגל, בדרך הרים מות
 ובעיקר זכור לי מראה סוסים מרדשים.
 כמעט 50 ק"מ הלכנו ביום אחד.

“לדורות” | סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

נא ספרי על קורותיך מתום המלחמה ועד עלייתך לארץ ישראל
(נקודות להתייחסות: בריחה, העסקר/עלייה):

מתום המלחמה ועד עליית ארצה

כשחזרנו לורשה מצאנו את הכל פרדץ וגנוב. היו גם דברי ערך שקברו אותם כדי להחביאם, וגם הם נעלמו. בין שאר הדברים שנקברו היתה גם תלבושת פולנית לאומית שפולה קנתה עבורי, עטורה פאייטים וסרטים צבעוניים, גם היא נלקחה, זה שמור חזק בזכרוני. המצב הכלכלי היה ממש בכי רע, הרבה פעמים לא היה מה לאכול. בנוסף הגיעו לדירה הצפויה כמה ילדים עם סבתא שהוריהם נהרגו בהפגזות, היה צורך להאכיל גם אותם. פולה ויאן החלו לעסוק בהברחת משקאות חריפים לגרמניה וכך השיגו מעט מצרכי מזון. שוב איתרע מזלי להיות במחיצת פולניה אנטישמית, הסבתא. בני הזוג נעזרו רבות מן הכית והיא ניהלה את כולם כולל חלוקת מזון.... לעיתים ביקרתי בבית ספר, אבל לא בצורה סדירה. סוגיה ווישניה אותה חברה של הוריי נשארה בחיים, היא ידעה על הקורות אותי, וכן ידעה על האדיות של אבי שלוש במספר שנמצאות בארץ. כאשר נודע לה שנמצאים בורשה, אנשים מהארץ, שעוסקים באיסוף ילדים יהודים, כדי להעלותם, היא פנתה כדי שיקחו גם אותי. השליח שהגיע אלי אריה שריד ז"ל, בכינויו "לייבלה", הוא דבר על ליבי להסכים לבוא איתו, וגם לפולנים הבטיח חשלום נדיב. אני לא רציתי לעזוב, טוב לא היה לי, אבל הלא נודע הפחיד אותי, כבר חויתי כה הרבה סרדות נטישות ועויבות. אבל הוא הגיע כמה פעמים, וספר לי ספורים על הארץ היפה, מלאת שמש, ירוקה, ועל פירות ההדר הגמלאים. בסוף השתכנעתי, הפרדה היחה קשה, גם להם, הם קבלו כמה עשרות אלפי זלוטים.

הגעתי ללודז' לבית הילדים הראשון של " הקואורדינציה להצלת ילדים יהודיים" כך נקרא הארגון שאותו הקים "לייבלה" ואחרים. המדריכה שקבלה אותי ואחרים שם היתה חסיה ביליצקה-בורנשטיין שתבדל לחיים ארוכים, היום חברת להכות הבשן. ארגנו את הילדים לפי גילאים, והחל ארגון של סדר יום למודים, הנחלת מורשת, חגים במובן לאומי. אני הייתי אז בת-9. עלי לא נכפתה הדת הנוצרית, ולא נאחותי בצלב, אבל היו הרבה ילדים, עם בעיות קשות בנושא.

אחרי כמה חדשים הועברנו ברכבות משא בלילות לגרמניה, הרוסים החלו לסגור גבולות ולמנוע מאנשים לצאת.

הגענו לאיזור בשליטה אמריקאית. בתחילה שהינו זמן מה בוולדהיים ליד פרנקפורט, ואחר כך הגענו למקום קבוע יותר, לדרמשטט ליד העיר אולם. במקורו היה מחנה צבא גרמני, וכעת נוהל ע"י אונר"א. כאן היו גם משפחות גם מבוגרים, וקבוצות ילדים של הקואורדינציה. היו ילדים כמעט בכל הגילאים מחולקים לקבוצות ובתים, היו מדריכים כמו חסיה ניצולת שואה ופרטיזנית, וגם הגיעו מהארץ, וזכורים לי, מיכאל דשא, משורר ומחנך, רות אלון אשתו של יגאל אלון, ואנדה עמיר משוררת ילדים.

היה בית ספר מסודר ולמודי עברית, למדנו על הארץ ועל חגים יהודיים, חגגנו חגים עם טקסים מרשימים. והיינו... מלאי כינים, בשערנו היה "עולם חי" שלם ועל כך לא יכלו שם להתגבר. אחרי למעלה משנה קבוצת הילדים שלי הועברה לצרפת, שם גרנו בטירה גדולה ויפה ליד מרסיי, פעם ראשונה שראיתי ים ואף שחיתי. שם גם היה לנו מדריך בשם שמעון מבית הערבה, שעד היום לא הצלחתי למצאו או לשמוע עליו.

על הכרות המדינה באו"ם שמענו במרסיי וגם ריקדנו ברחובותיה עם הרבה יהודים. בדצמבר 1947 עלינו על האניה "טטי" אניה יוונית בדרך לארץ, זו היתה אניית תיירים גדמה לי שהפליגו לאוסטרליה דרך תעלת סואץ, וחננו יום בחיפה, חזקנו ירדנו מהאניה ולא שבנו, כולל קבוצת הילדים שלי. נלקחנו לבית עולים ומשם ל"אונים" בכפר סבא.

"לדורות" | סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

גא ספרו על חייו בארץ (מקומות: התיישבות קליטה, לימודים, העסקה, שירות צבאי, פעילות ציבורית או יזרעונית, נשפחה, ירחון הספר וכו')

חיי בארץ

כאמור הגענו למוסד "אונים", היה שם מקום קליטה לילדי עליית הנוער. מכאן היינו אמורים להשלח לקיבוצים שונים, לפי החלטה של חלוקת הילדים לתנועות השונות. אני הייתי אמורה להגיע לעין-חרוד או לתל-יוסף. אך קרה אחרת. אותה טוביה שבזכותה הגעתי ארצה, ידעה על קיומן בארץ של שלוש אחיות של אבי. היא ווידאה שירדעו להן על הצלתי ובואי. לי לא היה ידוע על דודותי. אף אחד לא סיפר לי קודם. יום אחד באו אילי דודה רדו וספרו לי על קרבת המשפחה שלנו. הופתעתי, ולא רציתי כל מגע אתם, היו לי חברות טובות, הן היו משפחתי. כאמור מקודם שוב זרשו ממגי להתנתק, אבל בנסיבות שאינני יכולה להסביר לעצמי, בקשתי יום אחד, לבקר אותם.

וכך עשיתי סבוב "דודות" עד אשר הגעתי לכפר-הס ליד דודה שרה ודוד אריה קליין, ובנותיהן, יונה כרמלה ונטע. ולא הזרתי יותר לילדים. הייתי בת-11. ינואר. 1948.

הייתי ניצולה ראשונה מהשואה באזור, ואנשים רבים התענינו בי. התחלתי לבקר בבית הספר, קלטתי די מהר את השפה והשתלבותי בחברת הילדים בכפר. כאן התחילה מלחמת העצמאות ממש ערב קום המדינה, היה קרב קשה עם הכפר השכן טירה, נהרגו למעלה מ-20 בחורים, מבני הכפר נהרגו-5, והאכל היה קשה.

בכפר שרקו כדורים תקופה ארוכה. עקב קרבות נוספים, פינו את הילדים למקומות מרוחקים יותר. אינני זוכרת את עצמי מפחדת, אולי חושלתי כבר קודם..

כאשר סימתי את ב"הס בתל-מונד, פניתי ללמוד בבית ספר לאחיות בבית חולים קפלן. בינתיים הכרתי את מנחם היינו חברים, ומאז נשואינו ב-1955 אישי ואב ילדי.

רכשנו משק חקלאי, מנתם חקלאי בכל הוויתו עד היום. אני עבדתי כאחות כפר במשך שנים רבות. וגם נולדו ילדינו, אורי, עינת ודנה.

במשך השנים, היינו גם בשליחות הדרכה חקלאית בפרס, בימי השאה, ובשנים מאוחרות יותר, בניגריה באפריקה. במשך השנים עבדתי גם תקופה בבית לוינשטיין, וגם שנים בבריאות הציבור מה שקרוי "טפת חלב".

ילדינו נשאו והקימו משפחות, נכדינו: נדב, רעות, יואב. בר ונוי התאומות, ומיילי. עילי תובל והלל.

רק בשנים האחרונות התחלתי לספר וגם לתעד את קורותי, הרבה שנים זה היה סגור בתוכי, כאמור גדלתי בשנותי בארץ עם "צברים" ולא רציתי להיות שונה מהם. אך בתוכי תמיד הרגשתי שונה.

בתקופה אחרונה נודעו לי פרטים חשובים ותיעוד על מותו בידי הנאצים של אבי. זה דבר שמאד הטריד אותי, כי לא ידעתי דבר על גורלו.

לפני כ-4 שנים הייתי בפולין, ובעירת הולדתי, הוצאתי תעודת לידה שלי, של אמי ושל אבי. תעודת לידה שלי היתה חשובה לי ביותר, כי סביבי לכל האנשים היו תעודות כאלו. היום הנני גמלאית עסוקה, בטפול בנכדי, בלמודים, והרצאות, סיורי אמנות, טיולים בארץ, ובהתנדבות במכון משואה בתל-יזחק. פה הכרתי חברים חדשים, חלקם מ"שם", ואני נחשפתי לספרים, קלטות, ד.ו.ד., ספרי זכרונות, תיעוד מצולם, מחקר ועוד ועוד.

אני שמחה שביכולתי לתרום, לעזור לשמר את המורשת הקשה, האיזומה, אך גם כה חשובה, לבל תשכח, לעולם, לבני עמנו, לעולם כולו.